

Översikter och meddelanden

Ett genmäle om demokratiteori

Det är en god regel att inte kommentera recensioner. Men i detta fall (Jörgen Westerståhls recension i *Statsvetenskaplig Tidskrift* nr 1 1994 sid 97-101) begär jag inte ordet för att klaga över att ha blivit missförstådd eller orättvist kritiserad. Tvärtom är Jörgen Westerståhl och jag överens i ett viktigt avseende, nämligen att vi inte är överens. Vi har olika uppfattningar om hur vi som statsvetare bäst bör undervisa om den svenska folkstyrelsen. Syftet med detta inlägg är att våra meningsskiljaktigheter skall framstå i ännu tydligare relief.

Enligt ett vanligt uttryckssätt brukar statsvetare se som sin uppgift att kontrastera det formella mot det reella styrelseskicket. Så långt är vi nog överens. Men enligt min uppfattning kan de reella förhållandena jämföras både med den skrivna författningen (gällande rätt) och av forskaren uppställda kriterier (demokratiteori). Klarare än någonsin pläderar Westerståhl nu för att forskarens teori bör sammanfalla med gällande rätt. Han framställer sig själv som ett mönster, då han frivilligt bytte definition efter det att riksdagen 1974 infört en ny formulering av den officiella demokratidoktrinen. Så avhänder sig vetenskapsmannen ett viktigt instrument för att kritiskt granska innehållet i gällande rätt.

Jag känner i Westerståhls kritik en anklagelse för osvenskt beteende. Min demokratidefinition med dess betoning på autonomi, pluralism och ansvarsutkrävande sägs inte höra hemma i svensk debatt utan i stället i "en anglosachsisk tradition". För det första är jag inte övertygad om att beskrivningen är korrekt. Visserligen kan man urskilja vissa nationella särdrag i demokratidebatten, men de intres-

santa skiljelinjerna går snarare inom än mellan länder. Över huvud taget tror jag inte geografi är ett särskilt verksamt analysinstrument för att karaktärisera tänkandet om demokrati. Bland dem som inspirerat min demokratiteori finns en parisisk filosof, en kvinnlig amerikansk statsvetare, en vetenskapsteoretiker som tvingades överge Wien för Los Angeles och, inte minst, en herre från Königsberg. För det andra, om det nu skulle varit så att flertalet intressanta inlägg i demokratidebatten gjorts av engelskspråkiga, skulle man då ha avstått från att ta dem i vetenskapens bruk bara därför att de inte rymts i svenskkvoten?

Westerståhl upprepar sitt välkända försvar för sin speciella demokratisyn, där ett grundläggande kriterium är åsiktsöverensstämmelsen mellan väljare och valda. Det nya är att Westerståhl i förbigående gör ett tillägg som i praktiken innebär en avgörande reträtt och ett medgivande av att hans kritiker haft rätt. Westerståhl skriver (s 100): "Vad som kan förebrås oss som empiriskt sysslat med åsiktsrepresentativiteten är, att vi i de flesta fall nöjt oss med synkrona studier och ej närmare undersökt själva åsiktsbildningen, bakåt och framåt i tiden". Just det, det är precis detta som har varit problemet. Och om nu detta stora kliv har tagits återstår endast ett litet steg till att erkänna att målet är intet och rörelsen allt. Om man vill studera själva den demokratiska processen, åsiktsbildningen, kommer man oundvikligen in på frågan om autonomi, mångfald och, dessvärre för Westerståhl, begreppet makt. Westerståhls maktallergi är av kronisk art och har hindrat honom att närma sig viktiga statsvetenskapliga forskningsproblem. Visst är maktbegreppet mångfasetterat och svårdefinerat, men vilka statsvetenskapliga begrepp är inte det.

Så till frågan om kvinnorna och rösträtten. Westerståhl vill inte jämställa kvinnornas

kamp för rösträtt med kravet på att avskaffa den 40-gradiga skalan. Jag anklagas för att sprida feministiska myter, men vill vända anklagelsen mot den som riktat den. Historikerna har kommit mycket längre än statsvetarna när det gäller att röja upp bland manssamhällets myter och i stället objektivt skildra kvinnornas insats. Jag hänskjuter den empiriska frågan om kvinnornas aktivitet i rösträttskampen till dem som söker ett viktigt forskningsämne. Westerståhl har i alla fall formulerat en hypotes som är väl värd ett falsifieringsförsök.

Problemet har dock inte endast en historisk och empirisk innebörd. Synen på kvinnlig rösträtt sammanhänger mycket nära med valet av demokratiteori. Man kan nämligen ställa följande testfråga: är ett land som utestänger hälften av landets medborgare demokratiskt? Westerståhls svar är att det beror på. Om arbetarna saknar rösträtt är landet inte demokratiskt. Om det är kvinnorna som saknar rösträtt kan landet däremot betraktas som demokratiskt. Det krävs en skicklig statsvetare för att komma fram till en sådan häpnadsväckande slutsats och jag vill citera Jörgen Westerståhl i 1957 års upplaga av *Samhällskunskap*, utgiven av Kungl. Skolöverstyrelsen för att användas i "seminarieundervisningen, annan högre undervisning och det fria bildningsarbetet". I Schweiz saknade kvinnorna då rösträtt. Ordet går till Westerståhl (s 17f):

Hur är det möjligt att då tala om demokrati? Som ett slags försvar härför har anförts, att kvinnorna sällan framträtt som en grupp med speciella önskemål beträffande de stora politiska stridsfrågorna. Att kvinnorna uteslutits från rösträtten, har alltså inte medfört, att någon väsentlig åsiktsriktning bland medborgarna blivit undertryckt. Männens har i det stora hela kunnat 'representera' kvinnorna. Samma intryck ger striderna för rösträttens utvidgning. Medan en utsträckning av rösträtten till exempelvis nya kategorier av manliga medborgare betraktades som en sak av största betydelse och med givna politiska konsekvenser, framstod ofta spørsmålet om kvinnorösträtten närmast som en principfråga. Här bakom ligger iakttagelsen, att den politiska åsiktsbildningen

hittills följt sociala och ekonomiska skiljelinjer i högre grad än könsskillnaden.

Kontentan är att eftersom kvinnorna ändå brukar rösta som männen så spelar det inte så stor roll om de har rösträtt. Slutsatsen är helt logisk om man identifierar demokrati med åsiktsrepresentativitet. Varför skulle kvinnor behöva ha rösträtt om de ändå röstar som männen. Åsiktsfördelningen i riksdagen skulle ju ändå bli den samma.

Det behöver knappast påpekas att ett autonomibaserat demokratibegrepp leder till en helt annan värdering av länder som utestänger halva befolkningen från rösträtt.

Min bok *Svensk politik* är ett försök att inte bara ge en empirisk skildring av dagens demokrati, utan också att bidra till teoriutvecklingen. Westerståhls inlägg är den kanske bästa illustrationen till det akuta behovet av teoretisk förnyelse inom svensk statskunskap.

Olof Petersson

En kommentar

Ett svar på ett svar kan lätt utvecklas till tjat. Men även för mig är det främsta motivet att bidra till några klarlägganden, som möjligen kan vara av allmänt intresse.

Olof Petersson återger ett längre citat från mitt resonemang om kvinnlig rösträtt i en lärobok från början av 1950-talet. Skriftens ålder utgör inget problem för mig, eftersom min grundläggande demokratiuppfattning är oförändrad, även om jag hoppas att en viss utveckling skett. Mitt bekymmer är, att den återgivna delen av min text kan ge intrycket av att jag argumenterar mot kvinnlig rösträtt. Vad jag sökte göra var att förklara hur man resonerat, när man tidigare brukat beskriva vissa länder som demokratier även under perioder då kvinnorna saknat rösträtt. (Schweiz hade nyligen under andra världskriget framstått som den